

kultura

Radoslav
Bužančić,
pročelnik
Konzervatorskog
odjela u Splitu
za područje
Splitsko-
dalmatinske
županije

DR. SC. RADOSLAV BUŽANČIĆ,
PROČELNIK SPLITSKOG
KONZERVATORSKOG ODJELA

KOPA SE NA SVE STRANE...

**Nije se Konzervatorski odjel
probudio iz sna, nego je naš
dugogodišnji san napokon vidljiv**

➔ Obnavljali smo iznimno atraktivne lokalitete, raskošan mozaik i fascinantne primjere arhitektonske plastike antike, a treba istaknuti i kako zbrajanje velikog broja manjih zahvata ostvaruje velike rezultate - kaže dr. sc. Bužančić

Eda Vujević
slobodnadalmacija.hr

SASA BURIĆ/CROPIX

U posljednjih nekoliko mjeseci javnost je, suočena s brojnim raskopanim dijelovima gradova i općina, stekla dojam da su arheolozi i konzervatori nikad aktivniji. Kopa se i zakopava na sve strane, kako u Splitu, tako i u dobrom dijelu okolnih mjesta i općina. Jesu li se Ministarstvo kulture i Konzervatorski odjel u Splitu probudili iz zimskog sna?

- Mislim da je to samo dojam, jer su se zadnje vrijeme obavljali iznimno atraktivni lokaliteti, raskošni mozaici i fascinantni primjeri arhitektonske plastike antičkog doba, ali svakako treba istaknuti i to kako ponekad zbranjate velikog broja manjih zahvata ostvaruje velike rezultate, kaže dr. sc. Radoslav Bužančić, pročelnik splitskog Konzervatorskog odjela - Primjerice Narodni trg, splitska Pjaca, uzorak je kumulativnog zahvata kojim su obnovljene sve kuće osim istočnog niza na potezu Bosanska - Marulićeva. Obnova je to gradskog središta koja nije planirana kao sistematski obnoviteljski program, ali poklopili su se, igrom fortune, privatni i društveni projekti u jedan. Ta je obnova prešla u svoju najosjetljiviju fazu, a to je uređenje istočnog pročelja trga gdje je gradska ljekarna i knjižara Morpurgo. Započela je pred nekoliko godina obnovom sklopa "Ispod ure", restauracijom crkve Gospe od Zvonika i propugnakula Dioklecijanove palače, a nastaviti će se obnovom najznačajnijih plemićkih palača istočnog dijela Pjace koje su većinom gradsko vlasništvo, palače Karepić gdje je caffè bar "No Stress", palače Marulić, palače Papalić i Bervaldi Ciprijanis s kipom sv. Antuna Opat na vrhu Marulićeve ulice. Je li to znak da su se vaš Odjel ili Ministarstvo kulture probudili ili je tome kumovalo nešto drugo?

- Ne bih se složio s dojmom kako se Ministarstvo kulture probudilo iz neke vrste sna, mislim da je to plod nerazumijevanja konzervatorskog posla i osobni stav. Upravo suprotno, dugogodišnji san konzervatora napokon postaje vidljiv, a to je plod kontinuiranog i mukotrpnog rada kroz posljednjih deset godina. Dovoljno se prisjetiti zapuštenosti, ne tako davnog otpadanja ukrasnih konzola s pročelja hotela Central, raspadnutih secesijskih izloga knjižare u kući Nakić, zapuštenih pročelja palače Pavlović i Stare gradske vijećnice koja je posebno teško izmrcvarena brojnim pregradnjama i preinakama kroz protekla dva stoljeća.

Tončićev ured

Konzervatorski odjel, međutim, percipiran je vrlo negativno u dijelu javnosti. I vas osobno se vrlo često proziva. Primjerice - stara gradska vijećnica... Je li doista opravdano bilo na vrh Stare gradske vijećnice nasaditi onu 'kocku' za nečiji ured?

- Mislim da ta konstatacija nije točna. Konzervatorski odjel u Splitu ima iznimno velik uspjeh

skru i domaću reputaciju, posebno u znanstvenim krugovima. Split ima najstariju institucionalnu zaštitu baštine u Evropi, čije se djelovanje oslanja na golemu tradiciju proučavanja i prezentacije spomenika Dalmacije i Hrvatske kroz gotovo dva stoljeća. Tendenciozne kritike ponekog aktiviste i pratećih novinara, najčešće su usmjerene pritiscima kako bi se natjeralo konzervatore da preuzmu rješavanje urbanističkih i komunalnih problema grada koji nastaju u nedostatku struke i službi koje bi ih provodile. Ne smeta me to koliko nedostatak profesionalnog novinarstva, koje bi trebalo poznavati materiju o kojoj piše, žalosti me tek provincijalizacija tiska temeljena na zastarjeloj teoriji McLuhana iz 60-ih po kojoj je medij poruka, a ne istina ili stav.

Otkud onda toliko kritika?

- To što jedan dio aktivističke populacije traži prostor za društveno-korisno djelovanje u domeni kulture, nije samo po sebi loše, rekao bi da je to čak pozitivno ozračje koje želi ostvariti participaciju javnosti u važnim segmentima društvenog života. Problem zato ne vidim u tome, upravo suprotno, zabrinjava me opći nedostatak povjerenja u znanost i struku. Još sam pod dojmom nedavne eskalacije nepovjerenja u medicinu i iracionalnog otpora znanstvenim naporima medicine u suzbijanju epidemije, kod dijela javnosti. Teorije zavjere i manipulacije površnim informacijama društvenih mreža prijetnja su civilizacijskim tekovinama i mogu vratiti današnji svijet u novo kameno doba.

Vratimo se Staroj vijećnici...

Izvrstan poznavatelj venecijanske arhitekture, Tončić je na Staroj vijećnici zapravo sagradio altanu kakve možete vidjeti na krovovima uz Rialto u srcu Venecije

Narodni trg, splitska Pjaca, uzorak je kumulativnog zahvata kojim su obnovljene sve kuće osim istočnog niza na potezu Bosanska - Marulićeva

- Upravo ona je dobar primjer. Za trajanja njene obnove lokalni novinar je zasuo javnost neistinama ističući navodnu gradnju nove kuće na krovu. Vijećnica je od 15. stoljeća puno puta pregrađena. Početkom 19. stoljeća srušena je crkva sv. Lovre koja je zauzimala prostor njena današnja dva kata. Namjesto crkve tamo su, dolaskom Austrijske uprave, sagrađeni stanovi vojnih časnika. Tek je nakon pohrvaćenja Splitske općine 1892. gradonačelnik Petar Cambi vratio zgradu vijećnice Splitu i obnovio je u historicističkom slogu, ali se tom prilikom Split nije odrekao drugog kata. Kad je znameniti splitski arhitekt Kamilo Tončić, dvadesetih godina prošlog stoljeća, dobio prostor vijećnice za Etnografski muzej, temeljito je pregradio zgradu. Središnje stubište je radi povećanja izložbenog prostora preselio u sjeveroistočni kut kuće što je uvjetovalo gradnju kućicu na krovu radi korištenja potkrovlja u kojem je Tončić sebi uređio ured. Izvrstan poznavatelj venecijanske arhitekture, Tončić je zapravo sagradio altanu kakve možete vidjeti na krovovima uz Rialto u srcu Venecije. Shvatio je da je Split grad altana, sačuvana je originalna palača Tartaglia, a mislim da bi i ovdje lijepo stala odrina od glicinije i jasmína. Jednom riječju, na vijećnici se nije dogodila devastacija, naprosto suprotno, još jedan je novinar zaradio pene na političkom spinu uoči izbora, a žrtva je uvijek istina. Utješna je ipak spoznaja da onaj koji iz bilo kojeg razloga iskrivi istinu, time nimalo neće naškoditi istini, već samo onima do kojih istina ne stigne.

Salona i Faros

Hm... Novinari su, čini se, krivi konzervatorima kao i konzervatori novinarima... Možete li u kratkim crtama nabrojati gdje je Konzervatorski odjel trenutno angažiran u smislu izvođenja zaštitnih konzervatorskih radova?

- Splitski konzervatori provode nadzor kod izvođenja zaštitnih radova na području županije, u priobalnim gradovima na otocima i zaleđu što je iznimno opsežan posao. U Splitu, gdje se trenutno saniraju najteže oštećeni dijelovi podruma Dioklecijanove palače, teku pripreme za EU projekte Muzeja grada, pripremljen je nastavak zaštitnih radova za 2022. godinu na Splitskoj prvostolnici, crkvi Gospe od zdravlja, crkvi sv. Križa i drugim sakralnim građevinama, u pripremi su zahvati na palačama kraj Zlatnih vrata i palači Milesi i brojni drugi. Ipak većina je radova

Sjetite se otpadanja konzola s pročelja hotela 'Central', raspadnutih secesijskih izloga knjižare u kući Nakić, zapuštenih pročelja palače Pavlović i Stare vijećnice...

na otocima Braču, Hvaru, Visu, u okolnim gradovima Klisu, Sinju, Omišu i Makarskoj, te u brojnim općinama Dalmacije. Dovoljno je s brze ceste pogledati Klis koji je uskrsnuo nakon obnove Topničke kasarne, Malog kvartira i Kneževa stana, ili Stari Grad, Jelsu i Vrbosku raskopane u velikom infrastrukturnom zahvatu iz kojeg izlaze arheološki slojevi Farosa, te nadzor nad četrdeset sedam projekata financiranih u gradovima i općinama iz državnog proračuna. To je dakako samo dio, ukupni broj obnova koje prate i provode konzervatori puno je veći. Istraživanja Salone i Farosa mogla bi rezultirati i ozbiljnim korekcijama dosadašnjih znanja o povijesti tih gradova. O čemu je riječ?

- Raskošni mozaici i pronalazak čitave nove četvrti grada Salone veliko je iznenađenje i znanstveni pomak u proučavanju povijesti antičke metropole u središtu rimske provincije Dalmacije i Ilirika. Pronalasci obrambene bedema grada u zidu tvrđave Gradina, te potpuno neočekivano, antičkog bedema južno od Gospina otoka, mijenjaju našu sliku kasnoantičke i srednjovjekovne Salone. Prema navedenom, crkve na Otoku nisu sagrađene izvan zidina, a i nedavno pronađena carska palača s mozaicima, ukrašenim kršćanskim simbolima, nalazila se u središtu grada, a ne na periferiji uz gradski zid. Zaštitna istraživanja u Gradini i na Širini, te ranije provedena na prostoru robnih kuća uz ulicu Marka Marulića, odaju nam pravce protezanja istočnih i južnih zidina grada za koje nismo znali. Hrvatski restauratorski zavod nastavlja s konzervacijom mozaika i zidova novopronađene kasnoantičke palače kraj pošte, koja će se prezentirati u sklopu novog projekta Kulturnog centra, a Arheološki muzej nastaviti će s istraživanjima sjevernih zidova Salone. A Faros?

- Zaštitna istraživanja Farosa u sklopu velikog projekta izgradnje sekundarne ka-

Započeli smo restauracijom crkve Gospe od Zvonika i propugnakula Dioklecijanove palače, a nastaviti će se s najznačajnijim plemićkim palačama istočnog dijela Pjace

nalizacijske mreže Staroga Grada na Hvaru, donose prve plodove. Povijesno složena stratigrafija, jednog od najstarijih gradova na istočnoj obali Jadrana kojeg su osnovali Parani 385./4. godine pr. Kr., obilježena je uništenjima i obnovama grada u kojima se mijenjao izvorni urbanizam grčke kolonije. Zbog toga su stariji istraživači Farosa postavili vrlo različite hipoteze o obliku i položaju grčkog grada. Pronalaskom grčkog bedema u ulici Vaganj na suprotnom kraju grada, prvi put, nakon pronalaska jugozapadnog kuta grada u Remetinom vrtu, definiran je točan položaj i raspored bedema. Time se približio kraju konačni rasplet znanstvene rasprave o položaju i veličini grada. Na trgu pred župnom crkvom sv. Stjepana tek je započelo istraživanje golemog slojevitog sklopa opremljena freskama i štuko dekoracijama. Je li posrijedi veliki sakralni kompleks ili središte neke antičke gradske uprave, riješiti će nastavak istraživanja koja su u pripremi. Faros tako postaje prvi prezentirani grčki grad na Jadranu, kojeg su konzervatori 2008. upisali na UNESCO-ov popis svjetske baštine zajedno s poljem u kojem je izvrsno sačuvan helenički katastar uklopljen u rimsku centurijaciju. Treba spomenuti i to da se na ovu temu očekuju veliki znanstveni rezultati u istraživanjima antičke Isse, gdje se zaslugom više podružnice Arheološkog muzeja u Splitu i Hrvatskog restauratorskog zavoda dovršava golema obnova rimskih termi i u fokus istraživanja dolazi helenički grad i njegovi bedemi, a rezultati istraživanja dali su već prve plodove.

Pitanje percepcije

Koju lokaciju trenutno smatrate potencijalno ili stvarno najvažnijom i u kojem smislu? - Jugoistočni kvadrant Dioklecijanove palače u Splitu je najzahtjevniji konzervatorski zahvat na području nadležnosti Konzervatorskog odjela u Splitu. Nakon rušenja gradskog

tkiva radi arheoloških istraživanja 70-ih godina 20. st. pedeset je godina lokalitet ostao neuredna ruševina, a njegova iznimno značajna arheologija neprezentirana. Kad sam prije više od deset godina preuzeo vođenje splitskog Konzervatorskog odjela to sam smatrao prioritarnim zadatkom koji mora udružiti svu kreativnu energiju grada kako bi se riješio problem, koji znatno snažnije kulturne sredine od Splita nisu uspjele riješiti. Obnovom zgrade Etnografskog muzeja smještenoj u kraljevskom dvorcu kojeg je za Ladislava Napuljskog sagradio Hrvoje Vukčić Hrvatinić, započelo je 2000. godine uređenje tog kvadranta Dioklecijanove palače. Sada se priprema obnova kuće u Lukačićevoj 5., sagrađene uz jugoistočnu kulu u kojoj će biti smještena jedna od zbirki Muzeja grada. Projekt financiran iz EU fondova nastavlja se na obnovu južnog pročelja Palače. U sondama tijekom obnove pronađen je potpuno sačuvan sirijski luk sa stupovima i kapitelima, nalik onom na pročelju kuće Savo i pročelju Protirona. Sala koju će Split dobiti u sklopu spomenute zbirke, s Dioklecijanovim pogledom na Brački kanal, bit će najprezentativniji prostor Grada namijenjen između ostalog javnim događanjima i reprezentaciji.

Ponekad se stječe dojam da Konzervatorski odjel ide šumom a arheolozi drumom, i obrnuto. Na primjeru Salone lani je skoro izbio skandal kojeg je ministrica kulture uspjela umiriti...

- Ne vidim neki problem te naravi. Velik broj konzervatora su arheolozi, još od don Frane Bulića, a većina mojih prijatelja su te struke još od studentskih dana. Povijest umjetnosti, povijest arhitekture, arheologija i filologija se nadopunjavaju. Tenzije prošlog ljeta, koje spominjete, nastale su među arheolozima, a konzervatori su uvijek kolaralna žrtva sukoba između arheologa koji provode zaštitna istraživanja i arheologa koji provode sustavna istraživanja. U Salonu je pitanje percepcije lokaliteta dodatni teret, velik dio javnosti misli da je Salona samo neizgrađeni dio od ceste za Klis zapadno, zaboravljajući prostor grada do rijeke Jadro. To samo po sebi ne bi trebao biti problem, postoje veliki svjetski arheološki lokaliteti koji su pod temeljima gradova - Rima, Milana, Firence, Ravene i kod nas Splita, Zadra, Poreča, Siska i mnogih drugih urbanih i ruralnih sredina.

nastavak na str. 26

Jugoistočni kvadrant najzahtjevniji je zahvat

- Jugoistočni kvadrant Dioklecijanove palače u Splitu najzahtjevniji je konzervatorski zahvat na području nadležnosti Konzervatorskog odjela u Splitu. Nakon rušenja gradskog tkiva radi arheoloških istraživanja 70-ih godina 20. st., pedeset je godina lokalitet ostao neuredna ruševina, a njegova iznimno značajna arheologija neprezentirana. Kad sam prije više od deset godina preuzeo vođenje splitskog Konzervatorskog odjela, to sam smatrao prioritarnim

zadatkom koji mora udružiti svu kreativnu energiju grada kako bi se riješio problem, koji znatno snažnije kulturne sredine od Splita nisu uspjele riješiti. Obnovom zgrade Etnografskog muzeja, smještene u kraljevskom dvorcu koji je za Ladislava Napuljskog sagradio Hrvoje Vukčić Hrvatinić, započelo je 2000. godine uređenje tog kvadranta Dioklecijanove palače. Sada se priprema obnova kuće u Lukačićevoj 5., sagrađene uz jugoistočnu kulu, u kojoj će biti

smještena jedna od zbirki Muzeja grada. Projekt financiran iz EU fondova nastavlja se na obnovu južnog pročelja Palače. U sondama tijekom obnove pronađen je potpuno sačuvan sirijski luk sa stupovima i kapitelima, nalik onom na pročelju kuće Savo i pročelju Protirona. Sala koju će Split dobiti u sklopu spomenute zbirke, s Dioklecijanovim pogledom na Brački kanal, bit će najprezentativniji prostor Grada namijenjen, među ostalim, javnim događanjima i reprezentaciji.

GRAD STOLJEĆIMA LJUBOMORNO ČUVA SVOJE SPOMENIKE

Split dobro čuva baštinu koja mu je povjerena. UNESCO je zadovoljan.

nastavak
sa str. 25

Dobro, to su sad načelne stvari...

Zaštitni arheološki radovi po prirodi struke uvijek su invazivni, provode se na zahtjev konzervatora, a po zakonu su ih dužni financirati vlasnici nekretnina na kojima se priprema gradnja ili pregradnja. Pronalazak značajnih nalaza ne može uskratiti vlasnička i druga prava. Ako se radi o nacionalnom interesu, konzervatori mogu predložiti prezentaciju, a kod iznimno značajnih nalaza mogu zatražiti od društvene zajednice da intervenira kroz pravo prvokupa ili otkupa uz pravičnu nadoknadu vlasnicima. Za takav postupak treba imati čvrste argumente jer se radi o velikim vrijednostima radi kojih se društvo mora odreći nečeg drugog. Otimanje privatnog vlasništva, pod bilo kakvom izlikom, radilo se o parku ili arheologiji, više nije moguće

u današnje doba. Postoje pravila kako se to može riješiti u slučaju opravdanog društvenog interesa, a to nije oduzimanje tuđe imovine.

U posao su ušle i privatne arheološke tvrtke?

Privatne arheološke tvrtke, kojima je omogućen rad tek nedavno, u početku ni konzervatori nisu podržavali, oslanjajući se na tradiciju po kojoj su se arheologijom bavili instituti i muzeji, a zaštitnom arheologijom konzervatorski zavodi. Unatoč velikoj skepsi struke, te su se privatne tvrtke dobro opremile, uložile golem trud kako bi ostvarile vrsnoću ne samo u istraživanjima, nego i dokumentiranju i konzervaciji nalaza, pa su njihovi rezultati u nekim slučajevima zasjenili one koji su postizali ranije spomenuti društveni mehanizmi. Problem se treba riješiti jačanjem društvenog sektora, opremanjem i kadrovskim popunjavanjem muzeja i instituta kako bi mogli odgovoriti izazovima istraživanja, a ne samo čuva-

nja arheološke baštine. Ministrica kulture je u tom smjeru poduzela odlučne korake ovog ljeta i nepotreban sukob, kojem je dijelom kumovao lokalni tisak, preokrenula u trijumf struke.

Opet vi o medijima... Mediji nastoje raditi u javnom interesu.

Ravnoteža interesa, pojam kojim se služi UNESCO, temelji se na zadovoljenju potreba svih zainteresiranih strana. Ponekad je to jednostavno pa konzervatori uspiju pomiriti zahtjeve svih strana, sjetite se obnove bastiona sv. Petra na kojem je izgrađena zgrada Nadbiskupije. Barokni bedem je dijelom ponovno sagrađen na arheološkim ostacima, čime je prezentiran već izgubljen obrambeni prsten Splita. U

Grad stoljećima ljubomorno čuva svoje spomenike, upisan je među prvima na Popis dobara svjetske baštine, zajedno s piramidama Gize 1979. godine

tom svjetlu upravo se nastoji pomoći Solinu da prezentira novootkrivene bedeme Salone i gradska vrata Dioklecijanovog doba, uz poštovanje prava vlasnika koji time ne trebaju biti oštećeni. Solin je sposoban kroz demokratske

procedure ostvariti ulpijanovski ideal: Svakome svoje. Na račun Odjela vrlo se često slijevaju i kritike, pa i katastrofične prognoze kako bi Split mogao izgubiti mjesto na Listi zaštićene svjetske baštine UNESCO-a. Koliko su takve prognoze utemeljene?

Te su prognoze neutemeljene. Grad stoljećima ljubomorno čuva svoje spomenike, upisan je među prvima na Popis dobara svjetske baštine, zajedno s piramidama Gize 1979. godine. Stanje očuvano sti baštine je iznimno dobro, baš kao i briga za nju, u kojoj sudjeluju lokalne i društvene strukture. Upravljanje rizicima pokazuje ugroženost od depopulacije, što pogada velik dio europskih povijesnih gradova, pa je revitali-

zacija gradske jezgre prioritet, a i pritisak turističkoga gospodarstva treba svesti u održivu mjeru, što mora biti prioritet strateških planova. Pokušaji nekih udruga da na tom problemu zabrinutošću ostvare vlastitu promociju nisu dobar put. Participacija građana kroz fokus grupe jedini je način koji UNESCO podržava, a vidim da se napokon u tom smjeru razvija izrada Plana upravljanja koji Split već treći put izrađuje. Izgleda da će i GUP kao temeljni akt koji regulira gradnju napokon biti doraden. U neslužbenom posjetu prošlog ljeta Jyoti Hosagrahar, zamjenica direktorice Centra za svjetsku baštinu, izrazila je zadovoljstvo brigom i nastojanjima Splita u zaštiti i očuvanju svjetske baštine.●

U POSJETU PROŠLOG LJETA, JYOTI HOSAGRAHAR IZ CENTRA ZA SVJETSKU BAŠTINU IZRAZILA JE ZADOVOLJSTVO BRIGOM I NASTOJANJIMA SPLITA U ZAŠTITI I OČUVANJU SVJETSKJE BAŠTINE